

Robert Kvaček

Dva diktátorovy pády

Konec Mussoliniho éry

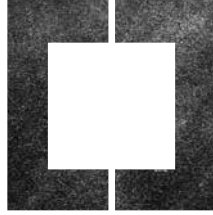
EDICE

MAGNETKA

EDICE

MAGNETKA

E

Robert Kvaček

Dva diktátorovy pády

Konec Mussoliniho éry

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada edice Magnetka

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

PhDr. Jan Koura, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

Mgr. Jaroslav Kříž, Ph.D. (Městská knihovna Antonína Marka v Turnově)

JUDr. František Čermák

Copyright © Robert Kvaček – heirs, 2008, 2024

Cover © Lukáš Tuma, 2024

Photos © Library of Congress, Wikimedia Commons, 2024

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2008, 2024

ISBN 978-80-278-0204-3 (print)

ISBN 978-80-278-1485-5 (ePub)

ISBN 978-80-278-1486-2 (mobi)

ISBN 978-80-278-1487-9 (pdf)

OBSAH

Spiklenci	7
Palazzo Chigi, 10. června 1940	9
Zrod diktátora	12
Nerovná osa Berlín–Řím	15
Německá válka	21
Italská válka	25
„Bili se málo a špatně“	31
S Hitlerem na východ	34
Mussolini uvažuje o novém Brest-Litevsku	37
Peripetie Dina Grandiho	40
Kariéra Mussoliniho zetě	43
Král a jeho ministr	46
Mussolini chce ukázat sílu	50
Také Petacciovi jsou spokojeni	53
Strana je impotentní	57
Ještě jednou Brest-Litevsk	58
Návštěvy u krále	63
Rodí se plán spiknutí	67
Dokumenty Williama Martina	71
„Eskymácký pes“ na Sicílii	74
Jedno město v horní Itálii	80
Od pondělí do soboty	86
Ruch v Palazzo Wedekind	91
Poslední pozdrav ducemu	96

Grandiho rezoluce.	99
„Moje hvězda zašla“	102
Roajalistický převrat.	108
Čeho se vlastně bojíte?	112
Vládne Badoglio	117
Německá reakce.	121
Poprvé a naposledy	127
Kapitulace.	129
Únos	131
Postava k podpírání	135
Hledání ministrů.	137
Republika Saló'	141
Veronský proces	146
Intermezzo s Eddou Cianovou	152
„Všichni jsme udělali chybu“	154
„Chtěl bych jíst pokud možno sám“	158
Kruh se zužuje.	161
„Dávejte dobrý pozor, Rahne!“	164
Podmíněný odklad pádu	167
Zimní hry 1944–1945.	170
Italské řešení?	173
Znovu v Miláně	175
Odjezd do Coma	178
I šofér dezertoval.	182
„Jsou tady kolem partyzáni?“	183
Zajetí diktátora	185
Nechte je vyspat.	189
Konec diktátora	191
O autorovi.	197

Spiklenci

Horké římské odpoledne 24. července 1943. Před vilou maršála Badoglia zastavilo auto. Vystoupil z něj elegantně oblečený muž a rychlými kroky zamířil do vily.

„Budte vítán, hrabě!“ pozdravil starý maršál návštěvníka. Hrabě Acquarone – jinak ministr královského dvora – stiskl nabízenou ruku a vstoupil do Badogliovy pracovny. Stačil prohodit několik zdvořilostních slov, když se před vilou objevilo nové auto. Badoglio vyšel z místnosti. Hrabě ho následoval. Věděl, že přijíždí náčelník generálního štábu generál Ambrosio a jeho spolupracovník generál Castellano.

Pár minut konvenční rozmluvy – pak Acquarone vyhledal očima Ambrosia. Ten přikývl. Hrabě ještě chvíli počkal a potom se obrátil na Badoglia: „Pane maršále, Jeho Veličenstvo se rozhodlo jmenovat vás Mussoliniho nástupcem!“

Badoglio znehybněl. Tak proto ta návštěva! Čekal ovšem na tuto chvíli, už delší dobu ji sám připravoval, přesto ho však Acquaronova slova trochu vyvedla z míry.

„To je oficiální královo stanovisko?“ zeptal se tichým hlasem.

Všichni tři mu to okamžitě potvrdili.

Kostky jsou tedy vrženy! Král se definitivně odhodlal zbavit se diktátora z Palazzo Venezia! Několik minut ještě spiklenci hovořili o možnostech a vyhlídkách protimusoliniovského puče. Věděli, že jeho provedení nebude lehké, i když Mussolini byl v jejich očích hotov, vyřízen, fašistický

*Pietro Badoglio – maršál, který měl rozhodující podíl na dobytí
Habeše v letech 1935–1936, se měl na podzim roku 1943
stát novým italským premiérem.*

režim u konce s dechem. S ním se mohli zřítit jen do propasti úplné vojenské katastrofy a politického rozvratu.

„Varoval jsem ho, aby se ukvapeně nehnal do války. Nebyli jsme na ni připraveni!“ začal Badoglio vzpomínat na chvíle, kdy se Mussolini rozhodl vypovědět válku Francii a Anglii.

Zvláště oba generálové živě souhlasili. Ano, teď to vidí jasně – počátek konce přišel vlastně už s počátkem války. Kdyby nebylo 10. června 1940, nemuseli se dnes v Badogliově vile domlouvat o protimussoliniovském převratu.

Kdyby nebylo 10. června 1940! Toho dne se totiž Itálie proměnila z politického partnera Německa v jeho válečného spojence.

Toho dne to vlastně všechno začalo...

Palazzo Chigi, 10. června 1940

François-Poncet vstoupil do ministrovy pracovny v Palazzo Chigi bledý, ztrhaný, nevyspalý.

„Pravděpodobně jste již pochopil, proč jsem vás zavolał.“ Italský ministr zahraničí Galeazzo Ciano se snažil, aby jeho hlas zněl studeně, odměřeně. Domníval se, že to odpovídá úkolu, jehož splnění mu bylo v ono pondělní ráno 10. června 1940 svěřeno. Cítil se v této chvíli více vojákem než diplomatem – oblékl si proto i uniformu leteckého podplukovníka.

„I když nejsem příliš inteligentní, tentokrát jsem pochopil,“ řekl francouzský velvyslanec François-Poncet.

Ciana na okamžik jeho odpověď zmátla. Rychle se však vzpamatoval a začal číst formuli o vypovězení války.

„Je to rána dýkou člověku, který je již na zemi,“ protestoval Poncet, když Ciano dočetl. „Ale předvídal jsem ji, tato válka

musela přijít, už dva roky to bylo zřejmé,“ pokračoval dále tiše. Postupně se však uklidňoval. „Nekopejte však příliš hluboké příkopy, nezapomínejte, Němci jsou tvrdí páni!“ Teď už byl v jeho hlase sarkastický přízvuk. „A co vy, budete házet bomby na Paříž?“ ukázal rukou na Cianovu uniformu.

„Myslím, že ano. Jsem důstojník a budu konat svou povinnost!“

„Nedejte se zabít! Nestojí to za to!“

François-Poncet se uklonil a podal Cianovi ruku. Ten ji stiskl déle, než snad bylo vhodné. Možná, že to skutečně nestojí za to!

O několik minut později přišel do Palazzo Chigi anglický velvyslanec Percy Loraine. Ciano zopakoval oficiální formuli o válečném stavu. Loraine zůstal chladný a odměřený. „To je přesné znění, jímž nám vypovídáte válku?“

Ciana otázka překvapila. „Ano.“

To, co po těchto slovech následovalo, italský ministr později rád vypravoval – zvláště v exkluzivním římském golfovém klubu. Mezi přítomnými býval i novinář Malaparte – tady je jeho vylíčení závěrečné části Lorainovy audience v Palazzo Chigi:

Loraine: „Půjčil byste mi tužku?“

Ciano: „Ano, zajisté.“ A hrabě podal velvyslanci tužku a list papíru s hlavičkou ministerstva zahraničí. Anglický velvyslanec přeložil okraj s hlavičkou, odřízl jej pečlivě nožem na papír, podíval se na špičku tužky a potom se zeptal hraběte Ciana: „Byl byste tak laskav a nadiktoval mi, co jste mi právě četl?“

„S radostí,“ odpověděl hrabě Ciano, hluboce udiven. A četl mu ještě jednou velmi zvolna, slovo za slovem, vyhlášení války. Když byl Ciano s diktováním hotov, Percy Loraine

Mussoliniho zeť Galeazzo Ciano (vlevo) na předválečném snímku s ducem a britským premiérem Chamberlainem. Po italsko-habešské válce se stal ministrem zahraničí. A v roce 1940 vyhlásil válku novou – Británii a Francii.

vstal – po celou dobu, co Galeazzo diktoval, seděl chladně, skloněn nad papírem –, stiskl mu ruku a zamířil ke dveřím. Pak vyšel, aniž se obrátil.

Pak vyšel, aniž se obrátil? Tak to aspoň Ciano tvrdil svým přátelům v golfovém klubu, tak to zapsal i ve svém deníku – „odešel důstojně a zdvořile. U dveří jsme si vyměnili dlouhý a srdečný stisk ruky.“

Mezi římskou smetánkou kolovala však ještě jiná verze Lorainova rozloučení, kterou zřejmě Ciano neslyšel příliš rád. „Vy si myslíte,“ řekl mu prý britský velvyslanec, „že válka bude snadná a velmi krátká. Ne, mýlíte se: válka bude velmi dlouhá a velmi těžká.“

Jak ovšem válečné události hluboce zasáhnou do osudu Ciana i samotného diktátora Benita Mussoliniho, to tenkrát netušil ani Percy Loraine.

Druhé dějství italské proklamace války Francii a Anglii se odehrálo na římském náměstí před Palazzo Venezia – sídlem Mussoliniho. „Popolo italiano, corri alle armi! – Italský národe, chvátej do zbraně!“ vyzýval diktátor shromážděné tisíce. Odpovědí mu byly výkřiky, potlesk, souhlasné volání – výsledek pečlivé režie. Jakmile se totiž balkonové dveře paláce Venezia za ducem (tak se dával diktátor titulovat) zavřely, náměstí ztichlo. Lidé se rozcházeli mlčky a zamyšleně.

„Zpráva o našem vstupu do války nikoho nepřekvapila a nevyvolala přehnané nadšení,“ zapsal si po manifestaci do deníku ministr zahraničí Galeazzo Ciano. „Jsem smuten, ve-lice smuten. Dobrodružství počíná.“

Zato Mussolini zářil spokojeností. O tomto dni už snil dlouho.

Zrod diktátora

„Itálie vidí svůj cíl v upevnění impéria. Nositeli této myšlenky jsou fašismus a osoba duceho. Dokud žije duce, můžeme se spolehnout, že Itálie využije každé příležitosti, aby dosáhla svých imperialistických cílů,“ uvažoval 23. listopadu 1939 Hitler před německými vojenskými veliteli. Ano, Mussoliniho snem bylo vybudovat nové, fašistické „Imperium Romanum“ – to bylo už dlouho hlavní vizí jeho života.

„Udělám ze svého života mistrovské dílo!“ vychloubal se Mussolini už dávno. Až dosud byly však jeho životní osudy spíše podivuhodné než mistrovské. Na počátku bylo nera-

dostné dětství a těžké mládí. Pak přišla bouřlivá léta činnosti v socialistické straně. Přinesl si sem silné sklony k anarchismu a nejednoznačné sympatie pro různé, často protikladné socializující návrhy a teorie. Vliv ve straně si získal až teatrálním řečnictvím a stále vzrušeným perem novináře. V okamžiku, kdy se za první světové války stal hlasatelem vojenské intervence Itálie na straně Dohody, přišel však konec kariéry socialistického předáka. Se socialismem se rozešel i ideově: celou jeho činnost začal prostupovat vypjatý nacionalismus.

Byl charakteristický i pro jeho poválečnou dráhu, kterou jinak rozhodujícím způsobem ovlivnila stále rostoucí sociální a politická krize Itálie. Dne 23. března 1919 na schůzi v Miláně položil Mussolini organizační základ fašistickému hnutí.

Na prvním shromáždění se sešlo jen pár desítek lidí. Prvotní program byl umírněný, žádal demokratizaci volebního systému, vzdával hold Italům padlým za války. Vzápětí vzniklo několik místních skupin, ale hnutí nevypadalo na rozmach. Itálie však žila neklidně, zmítala jí nespokojenost s územními odměnami za válečné vítězství, socialisté a komunisté chtěli radikální sociální změny. Fašisté se s nimi začali utkávat v ulicích, pomáhali proti nim také pádským statkářům. Stávali se pro určité vrstvy zajímavými, sílili početně i různými podporami z vlivných kruhů. Získali si i část chudších obyvatel, úderníci v černých košilích se občas účastnili i akcí proti drahotě a keřasům. Směr hlavních útoků však mířil jinam. „Jsme hotovi zabít a být zabíjeni!“ hodili černo-košiláci otevřeně rukavici socialistům. V Itálii se rozhořela drobná, ale krutá a krvavá guerilla. Koncem roku 1921 rozbili fašisté hlavní síly dělnického hnutí. Mnozí Italové byli nadšeni – doufali, že „vlastenec Mussolini“ se zastaví u zničení levice. Mussolini však nechtěl být jen nástrojem, byl pevně

Mussolini po příjezdu do Říma v říjnu 1922. Za několik málo hodin jej čeká schůzka s králem a pověření sestavit novou italskou vládu.

rozhodnut vládnout. Dvacet šest tisíc mužů v černých košilích se 28. října 1922 vydalo na pochod do Říma. Armáda je mohla zastavit, ale většinou s nimi sympatizovala. Král Viktor Emanuel III. příkaz k odporu nevydal, prý se obával občanské války. Zato pověřil Mussoliniho sestavením vlády.

„Jako ministerský předseda byl prostě vůdcem banditů, který dosáhl dostatečné velikosti, aby přinutil vládu se podat,“ napsal o Mussoliniho nástupu k moci výstižně novinář Guenther. Tuto moc si vůdce fašistů postupně upevňoval a rozšiřoval – velmi často opět přímým terorem, který nešetřil nikoho, kdo byl znám jako odpůrce Mussoliniho. Jen v prvním roce své vlády spáchaly „černé košile“ přes dva tisíce násilností, včetně úkladných vražd. Některé z nich tehdy i v příštích letech Mussolini přímo inspiroval. Bylo tomu tak

i v případě bestiální vraždy socialistického poslance Matteottiho v roce 1925.

„Dají-li mi pět let, měli by ministerskému předsedovi dát dvacet!“ zhodnotil Mussoliniho podíl na této vraždě jeden z přímých pachatelů Dumini.

V poválečné Evropě, která hledala cestu k demokracii, humanitě, k zamezení nové hrůzné válečné apokalypsy, se tak zrodil režim vybudovaný na teroristické likvidaci odpůrců, na pohrdání jedincem, režim spatřující své poslání v „expanzi národa“.

Nerovná osa Berlín–Řím

„Imperialismus je věčným a neměnným zákonem života!“ přesvědčoval Mussolini Italy ještě dříve, než zasedl v Palazzo Venezia. Přeměna tohoto kréda ve fašistické impérium se však ukázala krajně nesnadnou. Kolik jen materiálních a lidských sil stálo Itálii v letech 1935–1936 pokoření „bosých Habešanů“! A hned potom nová bezedná propast pohlcující tyto síly ještě rychleji – intervence do španělské občanské války.

Důsledkem bylo, že stále hlasitější nároky římského diktátora na jedno z vedoucích míst mezi velmocemi se v praxi musely podřizovat druhému fašistickému partnerovi – Německu. Ty tam byly doby, kdy si italské ministerstvo zahraničí dovolilo odmítnout žádost „jakéhosi“ pana Hitlera o podepsanou fotografii Mussoliniho, nebo kdy tento „pan“ Hitler, už ve funkci kancléře, šlapal v civilním obleku, s hlavou vtaženou mezi rameny, vedle vyparáděného a zářícího duceho.

V říjnu 1936 se zrodila osa Berlín–Řím. Touha po spolupráci byla vzájemná, síly spojenců však nevyrovnané. Mussolini

První setkání Hitlera a Mussoliniho se odehrálo v červnu 1934 v Benátkách. Německý vůdce působil oproti vyšňořenému ducemu jako „obchodní příručí“.

to nepříjemně pocítil v březnu 1938 ztrátou Rakouska, země, která ještě nedávno patřila do sféry jeho mocenského vlivu.

Hitler ho sice za tuto kapitulaci zahrnul fanfárou díky – pro duceho to však bylo slabou náplastí za další ztrátu prestiže.

Politické sebevědomí se mu vrátilo až s mnichovskou konferencí 29. září 1938, na jejímž vzniku a výsledku měl nemalý podíl. S mimořádnou horlivostí tu Hitlerovi pomohl k triumfu nad západními velmocemi a ke zmrzačení československého státu.

Československo nikdy nemiloval (jak dávno tomu už bylo, co napsal knížku o Janu Husovi – když se stal vládcem v Itálii, dal ji zničit). Od okamžiku, kdy dr. Beneš předsedal plénu Společnosti národů, které 9. října 1935 vyhlásilo v odpověď

na Mussoliniho útok proti Etiopii protiitalské sankce, je přímo nenáviděl. Na Benešovu hlavu posílal čas od času nejhorší urážky a kletby – dozvěděl se totiž navíc, že v Praze počítají s pádem fašismu.

„Československo je třeba demolovat!“ prohlašoval už od počátku roku 1937 v diplomatických rozhovorech ministr zahraničí Ciano. Koncem září 1938 přišla možnost tuto hrozbu uskutečnit. Nevybíravá politická a propagandistická ofenziva nacistů proti československému státu hrozila přerůst ve válečný konflikt. Západní velmoci však odmítly vést boj na obranu Československa a Mussolini jim pomohl otevřít cestu k mnichovskému „urovnání“ napětí.

Bylo to 28. září v 11 hodin dopoledne. U Hitlera byl právě francouzský velvyslanec François-Poncet a vykládal mu, jak si jeho vláda představuje řešení situace. Vtom do místnosti vstoupil příslušník SS.

„Můj vůdče! Právě přijel italský velvyslanec Attolico s nálehavým poselstvím,“ oznámil Hitlerovi. Ten se okamžitě zvedl.

„Omluvte mě na chvíli!“

Vrátil se až za čtvrt hodiny.

„Bylo to od Mussoliniho. Také mě prosí, abych počkal!“

Na přání britské vlády navrhl totiž duce Hitlerovi odložení německé mobilizace o jeden den. V příštích hodinách navštívil Attolico z Mussoliniho rozkazu říšské kancléřství ještě dvakrát. Výsledkem byl Hitlerův souhlas projednat jeho požadavky na mezinárodní konferenci v Mnichově. Mussolini se přitom už předem postaral, aby mezi jejími účastníky nebyl československý zástupce.

Do Mnichova se také vydal jako první – jeho zvláštní vlak odjel z Říma již 28. září v šest hodin navečer. Druhého dne

o půl desáté ho v Kufsteinu přivítal Hitler. Rozhovor se dlouho točil kolem celkové vojenské a politické situace v Evropě. Teprve krátce před mnichovským hlavním nádražím se Mussolini nacistického vůdce přímo zeptal: „Co vlastně chcete od Československa dostat?“

Hitler pokynul ministru zahraničí Ribbentropovi. Ten vytáhl z dešek list papíru a podal ho Cianovi: „Tohle jsou naše minimální požadavky!“

Mussolini je pak na mnichovské konferenci představil jako svůj vlastní zprostředkovací návrh. Při jednání se snažil hrát „první housle“. Zvláště Hitler byl jeho vystupováním silně ovlivněn. Tady je svědectví jednoho z účastníků schůzky:

Duce podepisuje mnichovskou dohodu.

„Mussolini je hluboce zabořen do své pohovky. Jeho rysy nejsou ani na okamžik v klidu; ústa se mu otvírají k širokému úsměvu nebo se kříví úsměškem; obočí se mu zvedá údivem nebo se stahuje k hrozbě, oči mají zvědavý a pobavený výraz a každou chvíli se v nich zableskne. Hitler stojí vedle něho a oči z něho nespouští; je jím okouzlen. Je jako fascinován a hypnotizován. Když se usměje duce, směje se také; jestliže se duce zamračí, mračí se také; je to skutečná napodobovací scéna.“

Mnichovský verdikt Mussoliniho velmi uspokojil. Viděl v něm „zelenou“ pro rozhodující postavení fašistických diktatur v Evropě. „Mnichovské“ naděje mu však dlouho nevydržely – 15. března 1939 je Hitler zničil likvidačí československého státu. V Římě se o jeho úmyslech dozvěděli necelých 24 hodin před vpádem německých jednotek do českých zemí.

Ve středu 15. března se dal v Palazzo Venezia ohlásit princ Hessenský. Přinesl Hitlerův osobní dopis ducemu. Mussolini jej přečetl rozladěn a deprimován.

„Zpráva o princově návštěvě se nesmí dostat do tisku,“ nařídil Cianovi. „Italové by se mi smáli, že pokaždé, když Hitler zabere nějakou zemi, pošle mi oznámení.“

Stál u krbu ve své obrovské pracovně unaven, jako by na jednou zestárl o několik let. Ne, že by želel Československa, vůbec ne! Znepokojovala ho však Hitlerova nezkrotná dravost, která mohla přinést nežádoucí komplikace i pro italské velmocenské ambice.

„Duce je ustarán a skleslý. Je to poprvé, kdy jej vidím v tomto stavu. I ve chvíli anšlusu zachoval větší klid,“ poznamenal si pak Ciano do svého červeného deníku. „Je to přechodný stav, nutno však uznat, že poslední události jím hluboce otřásl.“